

บทบาทและความคาดหวังของชุมชนในการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม

กรณีศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

Roles and Expectations of the Community in Being a University Serving Society

A Case Study of Srinakharinwirot University Prasarnmit

กฤติธี เอกวารากร¹สุภณีย์ หล่ออนาคต²ชัยวัชร พรหมจิตติพงศ์³

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทและความคาดหวังของชุมชนในการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม กรณีศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคาดหวังของชุมชนต่อบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม และเพื่อศึกษาแนวทางและจัดทำข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ประธานชุมชน กรรมการชุมชน รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับชุมชนมีวิธีการเก็บข้อมูลแบบพหุวิธีทั้งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า

บทบาทและความคาดหวังของชุมชนต่อการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมนั้นมหาวิทยาลัยต้องยึดสภาพการณ์ปัจจุบันและความต้องการของชุมชนที่มีความแตกต่างทางภูมิวัฒนธรรมเป็นฐานการพัฒนาเพื่อปรับกระบวนการทัศนคติทางนโยบายและบูรณาการพันธกิจของมหาวิทยาลัยทั้ง 4 ด้านทั้งการเรียน การวิจัย การบริการวิชาการแก่ชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาองค์ความรู้จากสภาพปัญหาจริงอันนำไปสู่การพัฒนาโจทย์และประเด็นทางวิชาการ รวมถึงโครงการและกิจกรรมบริการวิชาการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม อีกทั้งข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมนั้นมหาวิทยาลัยควรมีความต่อเนื่องจากการจัดกิจกรรมการบริการวิชาการตามพลวัตของปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนและมหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้มีการเข้าศึกษาชุมชนที่มีโครงสร้างขนาดเล็กและขาดทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากร

คำสำคัญ: มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ชุมชน

Abstract

Research study Roles and Expectations of the Community in Being a University Serving Society A Case Study of Srinakharinwirot University Prasarnmit objective of this study was to study the expectation of the community towards the role of a university serving society and to study guidelines and make recommendations for the role of a university serving society There are key informants, including community chairmen, community committee members, as well as those who are involved or have stakeholders with the community there are multiple data collection methods, including in-depth interviews, focus group, and secondary data collection. The results of the research were as follows

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาเพื่อการพัฒนา ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาเพื่อการพัฒนา ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ปรึกษางานวิจัย

Roles and Expectations of the community in being a social service university, the university must adhere to the current circumstances and needs of culturally diverse communities as a development base in order to adjust the policy paradigm and integration. Mission of the university in all four areas, including learning, research, academic service to the community and the maintenance of arts and culture to develop the body of knowledge from real problem situations leading to the development of academic problems and issues Including projects and academic service activities that meet the needs of the community and society. Moreover, the suggestion for the role of the university serving society, the university should continue with the organization of academic service activities according to the dynamics of the community problems. And universities should encourage admission to small structured communities and lose social, economic and resource resources.

Keywords: *University serving society, Srinakharinwirot University Prasarnmit, Community*

บทนำ

มหาวิทยาลัยรับใช้สังคมเริ่มมีแนวคิดและพัฒนาการมาจากมหาวิทยาลัยวิจัยในประเทศสหรัฐอเมริกาที่เน้นความสำคัญของการให้บริการแก่สังคมว่าเป็นค่านิยมหลักสำคัญอันหนึ่ง โดยในปี พ.ศ. 2405 เมื่อสหรัฐอเมริกาออกกฎหมาย Morrill Land Grant Acts ที่ส่งเสริมให้ทุกมลรัฐตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นเพื่อพัฒนาทางการศึกษาของประชาชน โดยกำหนดให้มหาวิทยาลัยเหล่านี้รับลูกหลานคนทั่วไปได้เข้าเรียนได้และต้องถ่ายทอดความรู้จากมหาวิทยาลัยสู่การพัฒนาพื้นที่ด้วยนั่นคือกำหนดให้มหาวิทยาลัยมีพันธกิจในการสอน และการบริการวิชาการแก่สังคม มหาวิทยาลัยวิสคอนซินเมดิสัน (University of Wisconsin-Madison) ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของประเทศสหรัฐอเมริกาได้กล่าวเอาไว้ว่า “พรหมแดนของมหาวิทยาลัยก็คือพรหมแดนของมลรัฐ” คำกล่าวนี้ถือเป็นสัญลักษณ์ของจินตภาพในการตอบสนองความต้องการของสังคม รวมถึงตลอดถึงการผลิตผลงานวิชาการและการแพร่กระจายความรู้แต่กระแสของบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมนั้นเริ่มต้นอย่างเป็นกิจจะลักษณะโดย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีซิดนีย์ (University Technology Sydney) ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งมีแนวคิดในการบริการวิชาการเชิงรุกแก่ชุมชนและท้องถิ่น ภายใต้ชื่อ “Shopfront” ตั้งแต่ พ.ศ. 2539 จนกระทั่งปัจจุบันได้กลายเป็นต้นแบบของการบริการวิชาการเพื่อรับใช้สังคมอย่างแท้จริง เนื่องจากมีการนำประสบการณ์ในทางปฏิบัติของอาจารย์และนักศึกษารวมกับชุมชนและท้องถิ่นใกล้เคียงเพื่อตอบโจทย์ของชุมชนและสังคม เพราะมีการคำนึงถึงขนาดควาสุดทายบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจะออกไปทำงานร่วมกับชุมชนและสังคมของพวกเขา

จะเห็นได้ว่าความจำเป็นในการเชื่อมประสานการวิจัยและการบูรณาการศาสตร์วิชาการเข้ากับความต้องการของสังคมยังปรากฏให้เห็นในรูปของกระบวนทัศน์ด้านนโยบาย (policy paradigm) ที่ครอบงำการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งในไทย และต่างประเทศ ผ่านทางพันธกิจและนโยบายของมหาวิทยาลัย สำหรับประเทศไทยนั้นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒถือเป็นหนึ่งมหาวิทยาลัยที่มีการดำเนินงานบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนงานบริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคม โดยผ่านการนำกระบวนกรวิจัยพัฒนาท้องถิ่นเข้าไปบูรณาการร่วมกับระบบการเรียนการสอน และการบริการด้านวิชาการในพื้นที่ชนบท ซึ่งเป็นนโยบายหลักของมหาวิทยาลัย โดยมีพันธกิจที่มุ่งเน้นให้การรับใช้สังคมเป็นหลักรสำคัญมหาวิทยาลัยจึงได้มีการปฏิบัติภารกิจด้านการบริการวิชาการแก่ชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจุบันมหาวิทยาลัยที่ได้ทุ่มเททำเรื่องกิจการเพื่อสังคมเป็นลำดับแรก ๆ ในบรรดามหาวิทยาลัยในเมืองไทยอย่างจริงจังและเห็นเป็นรูปธรรมได้ก็คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เมื่อปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้มีการจัดดำเนิน “โครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน” อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชนภายใต้ต้นนโยบายและดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นเชิงพื้นที่ชนบทและเมือง อีกทั้งยังพัฒนาความสามารถของชุมชนผ่านศักยภาพของมหาวิทยาลัย รวมถึงสร้างนวัตกรรมชุมชน โดยมี จังหวัดนครนายก และ

จังหวัดสระแก้ว เป็นพื้นที่เป้าหมายหลักและใน ปี พ.ศ. 2553 มีการประกาศแผนยุทธศาสตร์ 15 ปี (พ.ศ. 2553 - 2567) ของมหาวิทยาลัยเพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของประเทศ ซึ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และด้วยความมุ่งหวังที่จะทำให้มหาวิทยาลัยเป็น “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” จึงได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ปฏิบัติการที่กำหนดให้สร้างองค์ความรู้และพัฒนาโครงการบริการวิชาการที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืนตามเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์นำร่อง “หนึ่งจังหวัด หนึ่งมหาวิทยาลัย” ของมหาวิทยาลัย จนมาถึง ปี พ.ศ. 2561 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยได้มีพื้นที่ส่วนขยายผลเพิ่มขึ้นคือ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย และ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงมหาวิทยาลัยยังได้ผลิตจิตอาสา นักวิชาการ หรืออาจารย์ที่ได้รับตำแหน่งจากงานวิชาการรับใช้สังคมที่ผลิตผลงานทางวิชาการมาบูรณาการชุมชนและสังคม

อย่างไรก็ตามแม้มหาวิทยาลัยจะมีการดำเนินโครงการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชน แต่ทั้งนี้ก็ยังเป็นชุมชนตามพื้นที่เป้าหมายที่มหาวิทยาลัยกำหนด อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวยังเป็นพื้นที่ที่เป็นฐานเดิมของมหาวิทยาลัยและมักจะเป็นพื้นที่ในชนบท ถึงแม้จะมียุทธศาสตร์นำร่อง “หนึ่งจังหวัด หนึ่งมหาวิทยาลัย” เพื่อมหาวิทยาลัยจะได้ดำเนินการพัฒนาและขับเคลื่อนอย่างมีสมรรถนะ และเต็มศักยภาพ แต่เมื่อหากพิจารณาและมองถึงบริบททางพื้นที่ของมหาวิทยาลัยทำให้ยังคงปรากฏภาพของความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาสังคมและชุมชนเชิงพื้นที่ เนื่องจากลักษณะพื้นที่ที่เป็นเป้าหมายหลักของมหาวิทยาลัยนั้นส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชนบท แต่ในทางกลับกันมหาวิทยาลัยนั้นก็ยังมีพื้นที่ตั้งในเมือง คือ ตั้งอยู่ในแขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร เห็นได้ว่าเครือข่ายของมหาวิทยาลัยนั้นไม่ได้มีเพียงแคในพื้นที่ในชนบทเพียงพื้นที่เดียวแต่มีลักษณะเป็นพหุภาคีกล่าวคือ มีทั้งในชนบทและเมือง

เขตพัฒนานั้นถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมและมีการขยายตัวของทุนนิยมเป็นอย่างมาก ที่สำคัญยังแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในการดำรงอยู่ของชุมชนที่กระจุกกระจายตัวตามพลวัตของความเป็นเมือง ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่ในเขตพัฒนามีลักษณะเป็นชุมชนแออัดจึงยังทำให้ประสบปัญหาและมีความต้องการที่หลากหลาย ดังนั้นเมื่อพิจารณาชุมชนจากการจำแนกตามลักษณะภูมิวัฒนธรรมของเขตพัฒนาและบริบททางพื้นที่ของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรพบว่า สามารถแบ่งชุมชนออกเป็น 3 ฝั่ง คือ ชุมชนย่านฝั่งริมคลอง ชุมชนย่านฝั่งธุรกิจและการค้าขาย และชุมชนย่านฝั่งที่อยู่อาศัยและคอนโดมิเนียม บริบทของชุมชนนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปทั้งในวิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมไปถึงกิจกรรม ทำให้ปัญหาและความต้องการของชุมชนนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป อีกปัญหาหนึ่งที่ชุมชนยังมีความเหลื่อมล้ำคือ รัฐและหน่วยงานของรัฐยังไม่สามารถดำเนินการบูรณาการจัดการตามความแตกต่างของบริบทชุมชนได้เนื่องจากยังขาดความเข้าใจต่อปัญหาของชุมชน ด้วยปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นหากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็น “มหาวิทยาลัยที่เจริญเป็นศรีสง่าแก่มหานคร” ผู้วิจัยเห็นว่าหากมหาวิทยาลัยยังมีบทบาทการรับใช้สังคมโดยดำเนินการบูรณาการงานวิชาการแก่ชุมชนและสังคม เฉพาะพื้นที่เป้าหมายซึ่งเป็นพื้นที่ชนบท หรือกึ่งเมืองกึ่งชนบท ทั้งที่มหาวิทยาลัยมีเครือข่ายที่ตั้งอยู่ในทั้งพื้นที่ชนบทและพื้นที่เมือง ซึ่งจากที่กล่าวมานอกจากจะเห็นความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาเชิงพื้นที่แล้วมหาวิทยาลัยอาจยังไม่สามารถดำเนินการพัฒนาและขับเคลื่อนสังคมและชุมชนแบบ “พหุวิธี” ตามความเป็นพหุของสังคมได้

ดังนั้นหากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมีบทบาทการพัฒนาสังคมและชุมชนโดยรอบของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนเมืองและส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นชุมชนแออัด นอกจากจะสร้างความเป็นพหุวิธีต่อการจัดการปัญหาที่หลากหลายตามบริบทของชุมชนแล้วยังสามารถสร้างต้นแบบการพัฒนาชุมชนโดยรอบของมหาวิทยาลัยอีกด้วย รวมถึงยังเป็นการทำลายกำแพงของความเหลื่อมล้ำ เนื่องจากเป็นมหาวิทยาลัยที่ล้อมรอบด้วยชุมชน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมบทบาทการช่วยเหลือทางสังคมเนื่องจากมีส่วนพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ อันจะเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับพันธกิจและปณิธานของมหาวิทยาลัยที่มุ่งหวังเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมได้มากยิ่งขึ้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการมุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับความคาดหวังของชุมชนต่อบทบาทของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรว่า ควรมีบทบาทในการรับใช้สังคมและชุมชนทั้งย่านฝั่งริมคลอง ย่านฝั่งธุรกิจและการค้าขาย และย่านฝั่งที่อยู่อาศัยและคอนโดมิเนียมอย่างไร รวมถึงเพื่อเป็นการศึกษาถึง

แนวทางต่อบทบาทการรับใช้สังคมรวมถึงจัดทำข้อเสนอแนะ อีกทั้งการศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังมุ่งให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดแนวทางการสนับสนุนของชุมชนแต่ละบริบทที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคาดหวังของชุมชนต่อบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม
2. เพื่อศึกษาแนวทางและจัดทำข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม

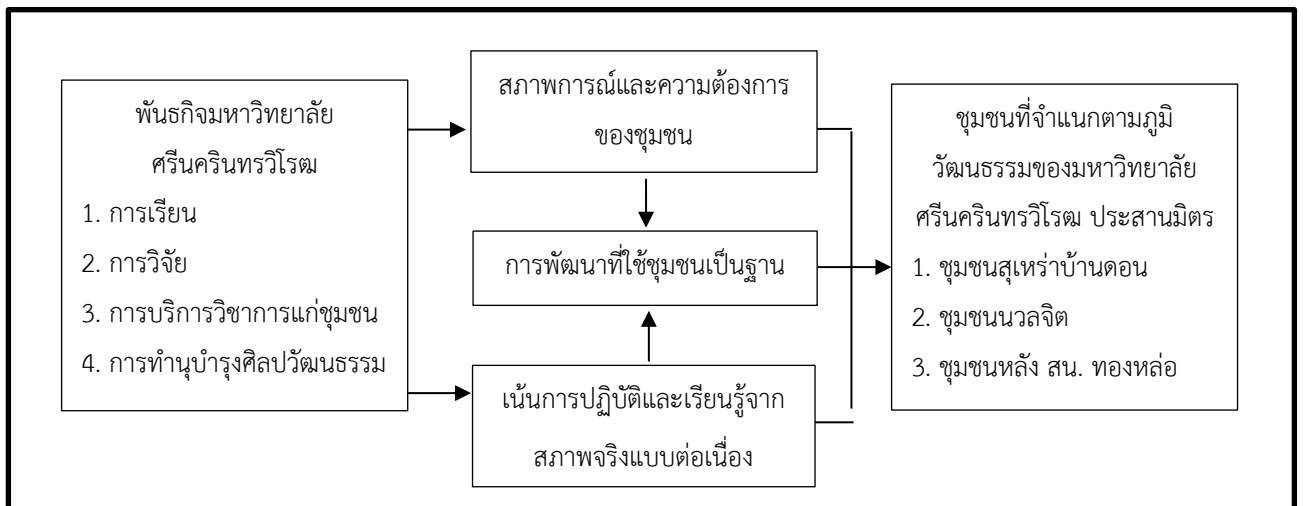
ขอบเขตของการวิจัย

1. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร วามมหาวิทยาลัย ควรมีบทบาทอย่างไร ชุมชนมีความต้องการและคาดหวังอย่างไร โดยเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและระดมแนวความคิดจากการนำเสนอของสมาชิกชุมชนถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชนว่าควรดำเนินการอย่างไร มีลักษณะอย่างไร โดยในส่วนของกระบวนการดำเนินการนั้นมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. **ขอบเขตด้านวิธีการ** การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดบทบาทของมหาวิทยาลัยให้ป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมและชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของชุมชน โดยการสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับชุมชน มาเป็นแนวทางการวิจัยร่วมกับการใช้เทคนิควิธีการได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์บุคคล การสนทนากลุ่ม

3. **ขอบเขตด้านพื้นที่** การวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนโดยการจำแนกตามภูมิวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ ประสานมิตร นั้นสามารถแบ่งชุมชนออกได้เป็น 3 ฝั่ง คือ ชุมชนฝั่งริมคลองซึ่งผู้วิจัยได้เลือก “ชุมชนสุขเหراءบ้านดอน” ชุมชนฝั่งธุรกิจและการค้าขายซึ่งผู้วิจัยได้เลือก “ชุมชนหลังสถานีทองหล่อ” และชุมชนฝั่งที่อยู่อาศัยและคอนโดมิเนียมผู้วิจัยได้เลือก “ชุมชนนวลจิต” เนื่องจากชุมชนเหล่านี้เป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตพัฒนารวมทั้งยังอยู่ในพื้นที่โดยรอบของมหาวิทยาลัย

กรอบความคิดที่ใช้วิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดและวิธีการดำเนินงานวิจัยดังต่อไปนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือก ประธานชุมชน กรรมการชุมชน รวมถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับชุมชน
2. เครื่องมือการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และทบทวนวรรณกรรมเพื่อนำมาสร้างเครื่องมือวิจัยโดยมีวิธีการเก็บข้อมูลแบบพหุวิธีและแบ่งวิธีการเก็บตามข้อมูลบริบทของชุมชน ดังนี้
 - 2.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและข้อคำถามการสัมภาษณ์นั้นมีลักษณะแบบกึ่งโครงสร้างและมีความยืดหยุ่น
 - 2.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งเน้นการอภิปรายร่วมของกลุ่มบุคคลที่มีองค์ความรู้ มีประสบการณ์ในประเด็นที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษา
3. การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 3.1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการลงพื้นที่ชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจร่วมกันโดยการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อทำการนัดหมายในการเข้าเก็บข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยเริ่มศึกษาองค์ประกอบรวมถึงศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนเบื้องต้น
 - 3.2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องรวมถึงการศึกษาชุมชนเบื้องต้นเพื่อสร้างคำถามการวิจัย และดำเนินการเก็บข้อมูลตามการนัดหมาย
 - 3.3 ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยเริ่มจากการจำแนกชนิดเนื้อหาและข้อมูลเพื่อจัดการให้ข้อมูลมีสาระระบบเพื่อทำความเข้าใจองค์ประกอบที่สำคัญต่าง ๆ ของข้อมูลจากนั้นดำเนินการวิเคราะห์แก่นสาระและวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลที่มีสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างตัวข้อมูลและบริบทชุมชนอันนำไปสู่การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. **ความคาดหวังของชุมชนต่อบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม** จากการศึกษาพบว่า ความคาดหวังของชุมชนตามการจำแนกทางภูมิวัฒนธรรมนั้น สามารถอธิบายผลการวิจัยได้ดังนี้

ชุมชนสุเหร่าบ้านดอน เป็นชุมชนแออัดที่ตั้งอยู่บริเวณริมคลองแสนแสบ ซึ่งชุมชนมีพื้นที่และอาณาบริเวณกว้างที่ขนาบด้วยถนนสุขุมวิทและถนนเพชรบุรีตัดใหม่ สภาพบ้านเรือนมีลักษณะบ้านไม้และปูน มีทั้งบ้านชั้นเดียวและสองชั้นเรียงติดกัน คนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นชาวมุสลิมประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง รับราชการ และธุรกิจส่วนตัว รวมถึงมีผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก ชุมชนสุเหร่าบ้านดอนนั้นอดีตเคยมีปัญหาเรื่องยาเสพติดจากประชากรแฝงที่เข้ามาอยู่ในชุมชนเนื่องจากเป็นชุมชนเปิด แต่ปัจจุบันชุมชนนั้นมีวิธีรับมือและสามารถจัดการกับปัญหาเหล่านี้ได้เนื่องจากมีเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐ และองค์กรอิสระ รวมถึงกับทางเจ้าหน้าที่ตำรวจชุมชน ซึ่งสามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้กลายเป็นชุมชนเข้มแข็ง มีทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ และมีการจัดระเบียบสังคมของชุมชนรวมถึงมีการนำหลักศาสนาอิสลามเข้ามาเป็นสิ่งแวดล้อมพฤติกรรมของคนในชุมชนด้วย ซึ่งหากมีผู้กระทำหรือประพฤติไม่เหมาะสมในชุมชนก็จะถูกบทลงโทษทางสังคมจากชุมชนเอง หากแต่ปัจจุบันถึงแม้จะเป็นชุมชนเข้มแข็งและมีศักยภาพ มีระบบป้องกันความปลอดภัย แต่ความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ซึ่งจากคำระหว่างการสัมภาษณ์ของรักษาการแทนประธานชุมชนว่า *“ต่างคนต่างอยู่มีข้อมูลไปบอก แต่เขาก็จะอยู่แบบนั้นขนาดเชิญมาประชุมยังไม่มา นี่ก็เป็นปัญหาขนาดเชิญมาประชุมยังไม่มา”* แสดงให้เห็นถึงจากความสัมพันธ์แบบสนิทแนบชิดตั้งญาติพี่น้องกลายเป็นความสัมพันธ์แบบต่างคนต่างอยู่ เป็นเช่นนี้ทำให้การบูรณาการภายในชุมชนจากที่เคยปฏิบัติกันมานั้นไม่สัมฤทธิ์ผลเหมือนอดีต ซึ่งอาจนำไปสู่การลดลงของศักยภาพชุมชนได้ อาทิ เรื่อง

สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งของชุมชนถ้าหากเป็นมิติสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเช่น ขยะ ยาเสพติด คลองแสนแสบ ชุมชนสามารถจัดการเองได้เนื่องจากมีอาสาสมัครภายในและระหว่างชุมชน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมของชุมชน แต่หากเป็นมิติทางสุขภาพ โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งยังเป็นปัญหาหลักของชุมชนเนื่องจากการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังคำกล่าวของรักษาการแทนประธานชุมชน ว่าถึงแม้จะนำข้อมูลต่าง ๆ ไปให้เช่นการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การดูแลสุขภาพสภาพในครัวเรือน แต่ก็ไม่ได้ได้รับการยอมรับเพราะความสัมพันธ์แบบเฉพาะครัวเรือน จะเห็นได้ว่าถึงแม้ชุมชนจะมีเครือข่ายทางสังคมระหว่างองค์กรแต่บางกรณีเครือข่ายก็ไม่อาจเข้ามาสนับสนุนหรือมาพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่น การดูแลผู้สูงอายุในชุมชนและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อบูรณาการภายในชุมชน

จากการศึกษาพบว่าความคาดหวังของชุมชนสุเหร่าบ้านดอนต่อบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมนั้นประเด็นแรกคือ มีความต้องการให้มหาวิทยาลัยเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพและการตรวจเยี่ยมผู้สูงอายุ เนื่องจากวัฒนธรรมของชุมชนสุเหร่าบ้านดอนนั้นส่วนใหญ่คุณช่วงวัยทำงานในชุมชนมักจะออกไปทำงานกันในเมืองบางครัวเรือนออกไปทำงานห่างไกลจากชุมชนทำให้ไม่มีเวลาดูแลผู้สูงอายุซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกของครอบครัว บางครัวเรือนผู้สูงอายุอาศัยอยู่คนเดียวเนื่องจากลูกหลานออกไปทำงานกันหมด บางครัวเรือนผู้สูงอายุยังต้องอยู่ดูแลเด็กเล็กเนื่องจากบิดามารดาของเด็กนั้นออกไปทำงาน อีกทั้งผู้สูงอายุยังมีสภาวะร่างกายที่ไม่แข็งแรง มีการเสนอว่าถ้ามีคณะที่เกี่ยวกับสุขภาพ เช่น แพทย์ พยาบาล ก็อยากให้เข้ามาช่วยจัดกิจกรรมดังกล่าวตั้งนั้นชุมชนจึงมีความคาดหวังในประเด็นนี้ ประเด็นถัดมาคือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพของชุมชนมากขึ้น

ประเด็นสุดท้ายคือ การส่งเสริมการรักษาสุขภาพแวดล้อมของชุมชน “แต่ก่อนมีอาจารย์จาก มศว มาช่วยเรื่องน้ำเน่า อีเอ็มบอล น้ำชีวภาพ แค่นี้ในชุมชนบ้านดอนอย่าลืมน้ำโคลงมันมีก็ใกล้ นับตั้งแต่ผ่านฟ้าแวนนี้มันมีก็ชุมชน ไม่มีการสานต่ออะไรเลยมาหลายปีแล้ว” จะเห็นว่าแม้ปัจจุบันคลองแสนแสบจะไม่ได้มีผลกระทบกับคนในชุมชนมากเท่าไรแล้วแต่ความต้องการเรื่องสุขอนามัยของชุมชนนั้นยังคงมีอยู่

ชุมชนนวลจิต เป็นชุมชนเมืองตั้งอยู่บริเวณซอยเอกมัย 30 ลักษณะที่อยู่อาศัยในชุมชนมีลักษณะเป็นเรือนไม้และปูนเรียงติดกัน มีทั้งชั้นเดียวและสองชั้น อาชีพของคนในชุมชนนั้นประกอบหลากหลายอาชีพอาทิ ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ รัฐวิสาหกิจและธุรกิจส่วนตัว สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์กันดี มีเครือข่ายระหว่างองค์กร ในอดีตนั้นชุมชนนวลจิตได้รับการขนานนามว่าเป็นชุมชนของผู้ที่ติดเชื้อเอชไอวี (HIV) และผู้ป่วยโรคเอดส์ เนื่องจากเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและบ้านเช่าของบรรดาของกลุ่มบุคคลที่ขายบริการทางเพศ แต่ปัจจุบันสถานการณ์การตรวจเชื้อเอชไอวีนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของสาธารณสุขจึงทำให้ไม่มีผู้ติดเชื้อรายใหม่จนถึงปัจจุบัน หากแต่คงยังมีผู้ป่วยโรคติดต่อเรื้อรังและไม่ติดต่อเรื้อรัง ทั้งเด็กและเยาวชนรวมถึงผู้สูงอายุ บางครัวเรือนยังมีผู้พิการ ซึ่งในชุมชนนี้ชุมชนจะมีอาสาสมัครสาธารณสุขคอยเข้าดูแลและชุมชนยังมีการจัดทำผังระบบสุขภาพในชุมชนที่ได้รับองค์ความรู้จากการถ่ายทอดของมหาวิทยาลัยที่เข้ามาศึกษาชุมชนและเข้ามามอบองค์ความรู้ ชุมชนนวลจิตจึงพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบหนึ่งของชุมชนในเขตวัฒนาที่มีการจัดสรรระบบสุขภาพคือ ผังระบบสุขภาพของชุมชนนั้นทำให้สามารถรับรู้ได้ว่าครัวเรือนไหนมีผู้ป่วยที่ร้าย มีผู้พิการที่ร้าย เป็นเด็ก เยาวชน หรือผู้สูงอายุ แต่อย่างไรก็ตามจากคำบอกกล่าวระหว่างการสัมภาษณ์ของอาสาสมัครสาธารณสุขของชุมชนนั้นว่า “ออส มีการดูแล 1 คนต่อ 30 ครัวเรือน” แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของอาสาสมัครสาธารณสุขซึ่งอาจไม่สามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งชุมชนนวลจิตนั้นถูกปิดล้อมด้วยที่อยู่อาศัยและคอนโดมิเนียมจึงทำให้ชุมชนนั้นมีประชากรแฝงเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน ชุมชนจึงมีความหลากหลายทางประชากรเช่นเดียวกับชุมชนสุเหร่าบ้านดอน ผลกระทบจากการที่ชุมชนถูกปิดล้อมด้วยที่อยู่อาศัยและคอนโดมิเนียมคือ การไม่ให้ความร่วมมือ “มาช่วยเหลือก็มาแป๊บเดียว ไม่ต่อเนื่อง แต่ละปีก็มาไม่เหมือนกัน” ซึ่งผลกระทบจากการที่ชุมชนถูกปิดล้อมด้วยที่อยู่อาศัยและคอนโดมิเนียมนั้นคือ “เวลามีกิจกรรมเขาไม่ค่อยให้ความร่วมมือ นอกจากจะมีปัญหาถึงจะมาอาศัยเราให้ช่วยเหลืออย่างเช่นของหายก็จะมาให้ช่วยประชาสัมพันธ์” อาสาสมัครสาธารณสุขได้กล่าวระหว่างการสัมภาษณ์จะแสดงถึงเจตนาารมณ์เรื่องของการมีส่วนร่วมและการให้การสนับสนุนอย่างชัดเจนอย่างชัดเจน

จากการศึกษาพบว่าความคาดหวังของชุมชนนวลจิตต่อบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมคือ ประเด็นแรก มหาวิทยาลัยควรเข้ามาส่งเสริมการพัฒนาสุขภาพภาวะแบบองค์รวมและส่งเสริมกระบวนการลดปัญหาสุขภาพเสียดัด เนื่องจากคนในชุมชนนี้มีความต้องการทางด้านสุขอนามัย อีกทั้งปัญหาสุขภาพเสียดัดนั้นยังคงมีอยู่ในชุมชนแต่ชุมชนนั้นมีกระบวนการจัดการปัญหาเกี่ยวกับยาเสียดัดเพียงแต่ต้องการให้คนในชุมชน

ประเด็นถัดมาคือ ชุมชนมีความต้องการที่อยากจะให้มหาวิทยาลัยเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนอุปกรณ์ที่มาอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการในชุมชน อย่างที่กล่าวไปว่าผู้ป่วยและผู้พิการไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึงแต่คนในชุมชนนั้นสามารถในการจัดการครัวเรือนตนเอง

ชุมชนหลัง สน. ทองหล่อ เป็นชุมชนแออัดขนาดเล็กที่ตั้งฐานอยู่ด้านหลังของสถานีตำรวจนครบาลทองหล่อบริเวณถนนสุขุมวิท 55 ซึ่งชุมชนนั้นตั้งอยู่ระหว่างแฟลตตำรวจและคอนโดมิเนียม และอาคารชุดของเอกชน ลักษณะที่อยู่อาศัยในชุมชนมีสภาพเป็นเรือนห้องแถวไม้และมีทางเดินเป็นตรอกแคบ ๆ ทางระบายน้ำไม่สะดวก อาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพการค้าขาย รับจ้างทั่วไป รวมถึงการเกษตรเลี้ยงไก่ และว่างงานเป็นส่วนใหญ่ แม้ในอดีตชุมชนจะเคยเป็นหนึ่งในชุมชนในเขตพัฒนาที่สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและครัวเรือนจากภูมิปัญญาของบรรพชนที่ได้รับการถ่ายทอดมาคือ น้ำยาล้างจาน และน้ำยาอเนกประสงค์ เป็นสินค้าของชุมชนที่จำหน่ายในราคาถูกแต่เนื่องด้วยพื้นที่ของชุมชนโดยรอบนั้นถูกปิดล้อมด้วยทุนนิยมมีห้างสรรพสินค้า ธุรกิจและการค้าขายขนาดใหญ่และขนาดย่อม รวมถึงการผูกขาดทางการตลาดของนายทุน ประกอบกับค่านิยมของคนเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นส่งผลให้สินค้าของชุมชนดังกล่าวไม่สามารถสร้างรายได้อย่างแต่ก่อนจึงทำให้สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนจึงค่อย ๆ ลดลงตามพลวัตของสังคมและเศรษฐกิจ ที่สำคัญประชากรในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชนรองลงมาคือผู้สูงอายุ ทำให้การรวมกลุ่มเพื่อบูรณาการภายในชุมชนกันเองนั้นไม่ค่อยสัมฤทธิ์ผล

จากการศึกษาพบว่าความคาดหวังของชุมชนหลัง สน. ทองหล่อต่อการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมนั้น ประเด็นแรกคนในชุมชนมีความคาดหวังให้ชุมชนได้รับการพัฒนาทางด้านกายภาพ คือ เรื่องสิ่งแวดล้อม เพราะชุมชนแห่งนี้ยังมีบริเวณที่ไม่ถูกสุขอนามัยเนื่องจากมีทางระบายน้ำที่ไม่มีการจัดการแบบสารระบบทำให้น้ำจากการใช้งานของผู้คนที่อยู่ในแฟลตหรือในชุมชนเองนั้นไหลรั่วลงมาสู่ชุมชนและส่งกลิ่นเน่าเสีย รวมถึงสิ่งปฏิกูลของสัตว์ในชุมชนอาจเป็นบ่อเกิดของโรคได้ และเรื่องที่อยู่อาศัย คนในชุมชนมีความต้องการที่จะปรับปรุงเรือนของตนที่มีลักษณะติดกันแบบหนาแน่นและมีความเสื่อมโทรม เพราะปัญหาของคนในชุมชนยังมีที่อยู่กันอย่างไม่มั่นคง บางส่วนก็ถูกลื้อหรือออกไปเนื่องจากในอดีตพื้นที่ชุมชนแห่งนี้คือพื้นที่ว่างและเป็นทางควายเดินลงทำน้ำจึงมีการย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานนานนับ 100 ปี ปัจจุบันนั้นสามารถดำรงอยู่ได้จากเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ปัจจุบันนี้ประธานและคนในชุมชนยังคงต่อสู้กับประเด็นนี้อยู่ ประเด็นถัดมา คนในชุมชนมีความต้องการให้มหาวิทยาลัยเข้ามามีการส่งเสริมการสร้างอาชีพและเศรษฐกิจในชุมชน รวมถึงการสร้างพื้นที่และเครือข่ายทางการตลาดระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนเพื่อให้ชุมชนนั้นมีการพัฒนารายได้เข้าสู่ครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ประธานชุมชนยังได้กล่าวระหว่างการสนทนากลุ่มว่า “ถ้ามีทุนในการสร้างอาชีพก็คงดีไม่ว่าจะขายแหลม กล้วยทอด กล้วยแขก รายจ่ายเยอะรายได้ก็ไม่มี” ดังนั้นชุมชนจึงมีความคาดหวังช่วยในเรื่องทุนหรือการจัดสรรงบประมาณในการส่งเสริมในการประกอบอาชีพ

นอกจากการพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมแล้วชุมชนยังมีความต้องการทาง ด้านการศึกษา ให้เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นความหวังของคนในชุมชน ซึ่งจากที่กล่าวไปว่า ซึ่งจากคำบอกกล่าวของประธานชุมชน “ยิ่งโควิดบางคนไปขายข้างนอกยังขายได้วันละ 100 กว่าบาทมีลูกสามสี่คนก็ต้องไปโรงเรียนอีกตอนนี้เศรษฐกิจแย่มาก” บางครัวเรือนมีสถานะที่ค่อนข้างยากจนทำให้เด็กและเยาวชนบางรายกลับมาต้องมาช่วยงานครอบครัวจึงไม่มีเวลาได้ทบทวนบทเรียน บ้างก็ อีกทั้งการพัฒนาการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชนโดยเฉพาะสมรรถนะทักษะทางภาษาอังกฤษ และศิลปะ

2. แนวทางและจัดทำข้อเสนอแนะต่อบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่ บทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนั้นมีรูปแบบการดำเนินการตามพันธกิจหลัก 4 ด้านของมหาวิทยาลัยคือ การเรียน การวิจัย การบริการวิชาการแก่ชุมชน และการธำรงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งการบูรณาการพันธกิจทั้ง 4 ด้านเพื่อการรับใช้สังคมและชุมชนเป็นภารกิจหลักสำคัญของมหาวิทยาลัย การรับใช้สังคมพัฒนาและขับเคลื่อน

ประสิทธิผลและเป็นความต้องการของชุมชนและสังคมนั้นคือ การพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน คือต้องมี ระบบระเบียบที่สำคัญ ต้องมีความต่อเนื่องและมาจากการวางแผนการพัฒนาที่เหมาะสมการร่วมปรึกษาหารือกับชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ บริบทปัญหา บริบทพื้นที่ แบบแผนวิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมถึงความต้องการของชุมชน อีกทั้งวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนในปัจจุบันของพื้นที่ชุมชนนั้นด้วย นอกจากนี้คนในชุมชนยังมีการนำเสนอต่อมหาวิทยาลัยว่า ชุมชนนั้นไม่มีปัญหาแต่อย่างใดหาก มหาวิทยาลัยจะเข้ามาจัดโครงการหรือกิจกรรม เพราะถือเป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และพัฒนาาระหว่างชุมชนกับ มหาวิทยาลัย ซึ่งชุมชนมีความยินดีที่จะให้ความร่วมมืออยู่แล้ว แต่ชุมชนมีความหวังว่าโครงการหรือกิจกรรมที่เข้ามาจัดนั้นควร มีความต่อเนื่องไม่ใช่ว่าเข้ามาจัดเพียงชั่วคราวแล้วก็หายไปเหมือนกับที่ผ่านมา คนในชุมชนเห็นว่าบางกิจกรรมก็ต้องมีเป้าหมาย การพัฒนาที่มีลักษณะที่แตกต่างกันออกแล้วแต่บริบทของปัญหานั้น ๆ ที่สำคัญปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นก็จะมีเปลี่ยนแปลงไปตาม สภาพสังคมที่มีความสลับซับซ้อน และควรมีการสานต่อแบบรุ่นสู่รุ่นเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ดังคำกล่าวของคนในชุมชนว่า “สมมติว่าวันนี้เข้ามาทำกิจกรรมมรดกเกี่ยวกับสุขภาพรุ่นต่อไปก็ควรนำโจทย์ของรุ่นก่อนหน้านี้มาสานต่อแต่ควรปรับรูปแบบ กิจกรรมให้มันสอดคล้องกับบริบทของปัญหาตามปัจจุบัน” อีกปัญหาที่ชุมชนนำเสนอคือการที่มหาวิทยาลัยเข้ามาจัดกิจกรรมนั้น เป็นการตอบโจทย์องค์ความรู้ของชุมชนแต่ไม่ตอบโจทย์ในทางปฏิบัติ “เข้ามาจัดการอบรมความรู้สุขภาพพออบรมเสร็จก็เลิก เขาก็กลับไป” จากคำกล่าวของคนในชุมชนท่านหนึ่ง

อีกทั้งจากการที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาชุมชนนั้นพบว่า มี 1 ใน 3 ของชุมชนเมืองที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนั้นไม่ได้ มีการเข้าไปศึกษาและทำกิจกรรมคือ ชุมชนหลัง สน. ทองหล่อ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีโครงสร้างขนาดเล็ก ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรมี การส่งเสริมให้มีการเข้าไปศึกษาและสร้างกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนที่มีโครงสร้างขนาดเล็กเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ กว้างขึ้น และไม่ควรมีส่งเสริมให้บัณฑิตและบุคลากรเข้าไปศึกษาชุมชนที่มีโครงสร้างขนาดใหญ่เพียงอย่างเดียว จึงต้องบูรณาการ ทางภารกิจดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมตามพันธกิจทั้ง 4 ด้านของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรฒ เพื่อให้สอดคล้องกับพันธกิจด้านนโยบาย ดังนี้

2.1 การเรียน มหาวิทยาลัย และคณะ หรือหน่วยงานภายในควรมีการส่งเสริมให้บัณฑิตมีการเรียนรู้จาก สภาพปัญหาที่ชุมชนได้รับจริง รวมถึงต้องให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาที่ไม่ได้เพียงให้บัณฑิต แค่เข้าสำรวจหรือศึกษาพื้นที่ เก็บข้อมูล เข้าสัมภาษณ์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของรายวิชา ซึ่งจะให้นักับิตได้รับความรู้จาก ชุมชนเพียงอย่างเดียวแต่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติ แต่ควรส่งเสริมให้เกิดการสร้างองค์ความรู้แก่ตนเองจากสภาพหรือปัญหา จริงอันจะนำไปสู่กระบวนการคิดวิเคราะห์ การพัฒนาและแก้ไขเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งจะเป็นการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและเป็น คุณูปการต่อสังคมอย่างยิ่ง อีกทั้งศาสตร์วิชาจะต้องมีการเกี่ยวโยงกับเป้าหมายในการเรียนรู้ของบัณฑิตและต้องสอดคล้องกับ ความต้องการของสังคมและชุมชน

2.2 การวิจัย มหาวิทยาลัย และคณะ หรือหน่วยงานภายในต้องมีการบูรณาการโจทย์การวิจัยตามความ ต้องการของสังคมและชุมชนอันนำไปสู่การปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และต้องการมีการส่งเสริมให้คณาจารย์ผลิต ผลงานวิชาการหรือผลงานวิจัยรับใช้สังคมคือสามารถแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสังคมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์อย่างชัดเจนหรือเป็น การเปลี่ยนแปลงในความตระหนักและการรับรู้ในปัญหาและแนวทางแก้ไขของชุมชน ที่สำคัญควรพัฒนาโจทย์และวิธีการวิจัย ที่ครอบคลุมทั้งในเชิงวิชาการและประเด็นของชุมชนและสังคม

2.3 การบริการวิชาการแก่ชุมชน โครงการบริการวิชาการแก่ชุมชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญแก่มหาวิทยาลัย และ คณะ หรือหน่วยงานภายใน เพราะกิจกรรมนั้นบูรณาการมาจากการเรียนและการวิจัย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องสร้าง กิจกรรมการบริการวิชาการตามความต้องการของชุมชนเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนาจึงควรมีการเข้าศึกษาพื้นที่ชุมชน และ วิเคราะห์พื้นที่ชุมชน เพราะเป็นการคำนึงถึงสภาพปัญหาและบริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างกัน และควรมีการประเมิน โครงการหรือกิจกรรมทั้งก่อน ระหว่างการดำเนินการ และหลังจากสิ้นสุดการดำเนินงาน เพื่อวัดประสิทธิผลทั้งเชิงองค์ความรู้ และปฏิบัติของชุมชน

2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยควรมีการส่งเสริมการอ้างวินัยไว้ซึ่งจริยธรรมและจริยธรรมภาคปฏิบัติเพื่อการผลิตบัณฑิต หรือพัฒนาบุคลากรให้เป็นคุณูปการกับสังคมในการอ้างไว้ซึ่งสรรพสิ่งที่มีคุณค่ากับสังคมไทยอย่างยั่งยืน

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาวិเคราะห์สามารถสรุปผลการวิจัยและนำมาอภิปรายผลการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

บทบาทและความคาดหวังของชุมชนต่อการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมนั้นสามารถสรุปได้ว่ามหาวิทยาลัยต้องมีแนวคิดและคำนึงถึงสภาพปัญหาที่เปลี่ยนแปลงตามพลวัตของสังคมที่มีความสลับซับซ้อนที่เกิดขึ้นกับชุมชนปัจจุบันและควรสร้างเครือข่ายร่วมระหว่างชุมชนเพื่อให้เกิดการบูรณาการเชิงองค์ความรู้และปฏิบัติกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยทั้ง 4 ด้านได้อย่างสัมฤทธิ์ผล ที่สำคัญมหาวิทยาลัยควรส่งเสริมให้เข้าศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนที่มีความแตกต่างทางภูมิวัฒนธรรม เพราะปัญหาของชุมชนที่แตกต่างส่วนหนึ่งมีผลจากภูมิวัฒนธรรมที่แตกต่าง หากแต่บางชุมชนนั้นก็ยังสามารถจัดการปัญหาที่มาจากภูมิวัฒนธรรมของชุมชนได้เนื่องจากชุมชนนั้นมีเครือข่ายทางสังคมและทุนชุมชน ทำให้ชุมชนมีมุมมองและความคาดหวังต่อบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ชุมชนสุเหร่าบ้านดอน เป็นชุมชนที่ติดกับริมคลองแสนแสบซึ่งมีความคาดหวังให้มหาวิทยาลัยเข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน และด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

2. ชุมชนนวลจิต เป็นชุมชนที่ถูกปิดล้อมด้วยที่อยู่อาศัยและคอนโดมิเนียมซึ่งมีความคาดหวังให้มหาวิทยาลัยเข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัยและสาธารณสุข รวมถึงด้านการส่งเสริมด้านเครื่องมือสำหรับผู้พิการ

3. ชุมชนหลัง สน. ทองหล่อ เป็นชุมชนที่ถูกปิดล้อมด้วยการค้าขายและธุรกิจซึ่งมีความคาดหวังให้มหาวิทยาลัยเข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชน และด้านการส่งเสริมอาชีพและการเปิดตลาดกับทางมหาวิทยาลัยเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจในชุมชน

แต่ทั้งนี้สิ่งที่ชุมชนมีความคาดหวังคล้ายคลึงกันคือ โครงการหรือกิจกรรมการบริการวิชาการแก่ชุมชนที่เข้ามาจัดในชุมชนนั้นควรมีความต่อเนื่องและเน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี ซึ่งมหาวิทยาลัยควรสร้างหุ้นส่วนทางสังคมโดยสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัย

อภิปรายผล

พันธกิจของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทั้ง 4 ด้านคือ การเรียน การวิจัย การบริการวิชาการแก่ชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมนั้นหากมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการบูรณาการให้เข้ากับความต้องการของชุมชนและสังคมได้ มหาวิทยาลัยจะสามารถสร้างกระบวนการทัศน์ทางดำเนินนโยบายและสามารถพัฒนาบทบาทการเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานของงานของ Srisa-an, W. (2016) ที่อธิบายว่า มหาวิทยาลัยต้องกำหนดเรื่องพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมไว้ในระบบกำกับดูแลนโยบายและแผนการดำเนินการ งบประมาณ หลักสูตร รวมถึงวิถีชีวิตในมหาวิทยาลัยในการทำวิจัยร่วมกันจะต้องร่วมกันพัฒนาโจทย์และวิธีการที่ครอบคลุมทั้งในเชิงวิชาการและประเด็นของสังคมอันนำไปสู่การพัฒนาและสร้างบทบาทผ่านกระบวนการทัศน์ใหม่ของมหาวิทยาลัยได้

บทบาทของมหาวิทยาลัยต่อการรับใช้สังคมนั้นจากที่กล่าวไปว่ามหาวิทยาลัยควรคำนึงถึงสภาพปัญหาที่เปลี่ยนแปลงตามพลวัตของสังคมที่มีความสลับซับซ้อนที่เกิดขึ้นกับชุมชนในปัจจุบัน กิจกรรมการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่เข้าไปจัดในชุมชนนั้นไม่เพียงแต่พัฒนาชุมชนในเชิงองค์ความรู้และการปฏิบัติเพียงอย่างเดียว แต่ยังช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนซึ่งความคาดหวังของชุมชนที่ผู้วิจัยศึกษานั้นสอดคล้องกับงานของ ประเวศ วะสี. (2551) ที่มีข้อเสนอให้มหาวิทยาลัยเข้ามามีส่วนร่วมสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยควรจะไปดำเนินการอย่างน้อย 8 กิจกรรมคือ 1. ไปเรียนรู้ในกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนระดับตำบลเพื่อทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ชุมชน และเติมความรู้ที่ชุมชนไม่มี 2. พัฒนา

งานวิจัยและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน 3. ทำการวิจัยและพัฒนา ร่วมกับชุมชนในเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่อง ระบบสุขภาพชุมชน การสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ระบบสื่อสารชุมชน เป็นต้น 4. ทำการวิจัยเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรท้องถิ่น 5. พัฒนาการศึกษที่เหมาะสมกับชีวิตการงานของคนในชุมชนโดยร่วมกับชุมชน 6. ทำการวิจัยเรื่องสิทธิชุมชน 7. ทำการวิจัยนโยบายที่สนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น และ 8. ส่งเสริมให้มีการทำแผนที่ศักยภาพของคนของชุมชน ทั้งนี้ชุมชนในฐานะที่เป็นเครือข่ายนั้นมีความสำคัญต่อมหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นองค์กรการพัฒนาองค์ความรู้สอดคล้องกับงานของ Jomprasert (2012) ที่กล่าวว่า มหาวิทยาลัยทุกสถาบันไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากความร่วมมือจากชุมชน เพราะความร่วมมือดังกล่าวจะเป็นพลังสำคัญในการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความร่วมมือนั้นจะเกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนที่มีมาอย่างต่อเนื่อง และต้องพัฒนาบุคลากรและนิสิตซึ่งเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนซึ่งงานของ ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร ชิตชนก เชิงเชาว์ และเกษตรชัย และหิม (2561) อธิบายว่าต้องพัฒนาบุคลากรให้มีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน และจะต้องปรับแนวคิดวิธีการให้ทุนสนับสนุนการดำเนินโครงการ โดยเริ่มจากการศึกษาพื้นที่ วิเคราะห์พื้นที่ และจะต้องให้ทุนเป็นลักษณะที่มีการบูรณาการระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ และกำหนดให้เป็นลักษณะชุดโครงการและมีโครงการย่อยประกอบมาด้วย นอกจากนั้นจะต้องมีการประเมินโครงการหลังจากสิ้นสุดการดำเนินงานในทุกโครงการ

ข้อเสนอแนะ

1. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมีวิทยาเขตตั้งอยู่ที่อำเภอองค์รักษ์ จังหวัดนครนายก และวิทยาเขตประสานมิตร กรุงเทพมหานคร ดังนั้นควรมีกิจกรรมการบริการวิชาการแก่ชุมชนเมืองเพื่อลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำจากกรอบและวาทกรรมการพัฒนา
2. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒควรสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งระหว่างชุมชนเมืองและชนบทเพื่อให้เกิดองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ รวมไปถึงส่งเสริมให้มีการศึกษาชุมชนที่ยังขาดทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากร

กิตติกรรมประกาศ

การประกาศคุณูปการครั้งนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณณรงค์ เจริญสง่า คุณสุจิตรา วงศ์ธารทิพย์ คุณประเสริฐ นิยมและคุณผ่องศรี โต๊ะสีบัวรุ่ง ที่พวกท่านได้สละเวลาอันเป็นประโยชน์ในการให้เข้าเก็บข้อมูลสำคัญและนำพาผู้วิจัยไปพบปะกับคนในชุมชนเพื่อเข้าเก็บข้อมูลทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วง และขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยวัชร พรหมจิตติพงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่คอยให้กำลังใจและให้คำแนะนำจนผลงานสำเร็จลุล่วงและออกมาเป็นที่ประจักษ์

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ชิรวัดณ์ นิเจนตร. (2559). บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีกับการรับใช้สังคม. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต*, 193-224.

ชาย โปธิสิตา. (2562). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชุตินา เมฆวัน. (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2556). การศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนรอบมหาวิทยาลัยอย่างสมดุล. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 5(2): 1-16.

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร ชิตชนก เชิงเชาว์ และเกษตรชัย และหิม. (กรกฎาคม – ธันวาคม, 2561). แนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานโครงการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม. *วารสารการจัดการสมัยใหม่*. 16(2): 1-16.

ประเวศ วะสี. (2551). *ยุทธศาสตร์ อบต. จุดเปลี่ยนประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

ภาษาอังกฤษ

Jomprasert, T. (2012). *Systems and mechanisms for university engagement*. Retrieved from http://www.engagementthailand.org/index.php?option=com_content&view=article&id=55:industryengagementpdf001&catid=30:universityengagement

Srisa-an, W. (2016). *University engagement articles, Socially-engaged*. Bangkok: Engagement Thailand.